

Concerttoelichting

Matthäus-Passion

do 14 april 2022 • 19.30 uur

vr 15 april 2022 • 19.30 uur

za 16 april 2022 • 19.30 uur

PROGRAMMA

dirigent Jan Willem de Vriend
sopraan Lydia Teuscher
alt Ingeborg Danz
tenor Jeremy Ovenden
tenor (evangelist) James Gilchrist
bariton Dietrich Henschel
bas (Christus) Florian Boesch
koor Laurens Collegium en Nieuw Amsterdams Kinderkoor

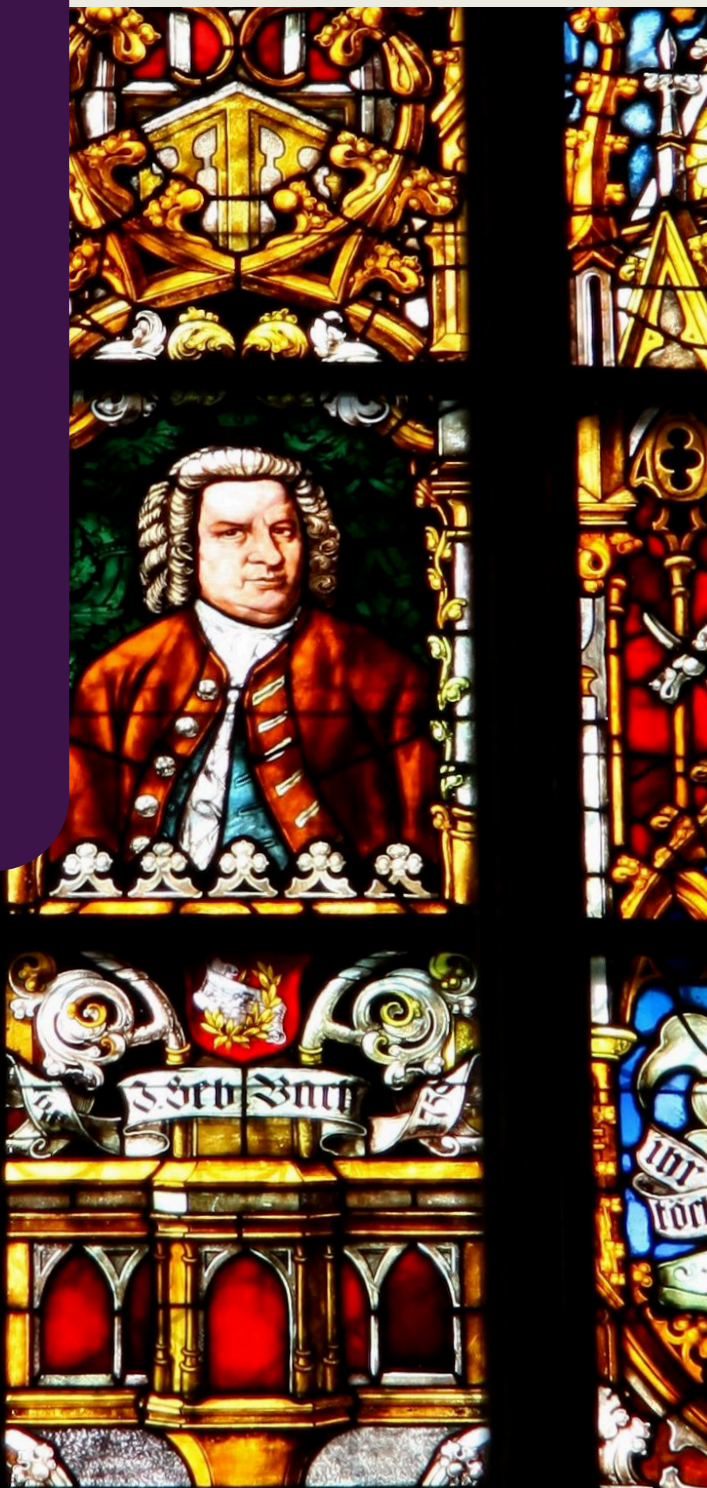
Johann Sebastian Bach 1685-1750
Matthäus-Passion, BWV 244 [1727,
revisie 1736 en 1742]

Passion unseres Herrn Jesu Christi
nach dem Evangelisten Matthäus

Tekst: Christian Friedrich Henrici,
genoemd Picander

*Er is een pauze na het eerste deel
Einde concert circa 22.45 uur*

Vorige uitvoering door ons orkest:
mrt 2018, dirigent Richard Egarr

Johann Sebastian Bach, glas-in-loodraam in de Thomaskirche, Leipzig

Met dank aan Telemann

Johann Sebastian Bach geldt voor velen als een van de allergrootste componisten en de *Matthäus-Passion* als misschien wel zijn belangrijkste meesterwerk. Maar zou die ooit geschreven zijn als Georg Philipp Telemann in 1722 geen salarisverhoging had gekregen?

In het jaar 1722 overleed Johann Kuhnau, de Thomascantor in Leipzig, en het stadsbestuur had Telemann als opvolger aangewezen. Deze had toegezegd, maar trok zich uiteindelijk terug toen zijn werkgever in Hamburg zijn salaris verhoogde. Pas nadat een volgende kandidaat zich niet vrij kon maken, viel de keus op Bach...

Drukke baan

Het was een drukke baan met veel verantwoordelijkheden. Aan een paar dozijn jongens moest Bach niet alleen de geheimen van de muziek ontsluiten, maar bijvoorbeeld ook die van de grammatica van de taal. En elke zondag en kerkelijke feestdag moest de Thomascantor een passende cantate uitvoeren in een van zijn vier kerkgebouwen in Leipzig. Daarvoor componeerde hij de eerste paar jaar een enorme hoeveelheid kerkmuziek. Voor Goede Vrijdag betekende dat een dramatische passie. De uitvoering van Kuhnau's Markus-Passion in 1721 was het

begin van een traditie in Leipzig waarbij jaarlijks, afwisselend in de Thomas- en de Nikolaikirche, het lijdensverhaal werd gepresenteerd met muziek en tekst. De eerste keer dat die viering onder Bachs verantwoordelijkheid viel, in 1724, voerde hij zijn *Johannes-Passion* uit. Hij had deze overigens al vóór zijn aanstelling in Leipzig gecomponeerd. Ook de drie andere bijbelse versies van het passieverhaal heeft Bach gepresenteerd, maar niet zeker is in hoeverre hij daar zelf de muziek voor gecomponeerd heeft. Zijn necrologie spreekt zelfs over vijf passies, waarvan één voor dubbelkoor.

Dubbelkoor

Met deze dubbelkorige passie kan geen ander werk dan de *Matthäus-Passion* bedoeld zijn, waarvan een complete partituur, door Bach zelf zorgvuldig in prachtig handschrift opgeschreven, bewaard is gebleven. Dit handschrift stamt uit 1736, terwijl een eerste versie van de *Matthäus* al in 1727 of 1729 is uitgevoerd.

Die dubbelkorigheid is een belangrijk onderscheid met andere passies van hemzelf en van tijdgenoten, en heeft direct te maken met het destijdse interieur van de Thomaskirche. De koren, elk met eigen solisten, orkest en orgel, werden aan twee kanten op een galerij opgesteld. Zo kreeg het vraag- en antwoordspel, zoals in het openingskoor, optimaal effect. Op een tegenoverliggende galerij stonden bovendien nog de ripieno-sopranen, die de koraalmelodie 'O Lamm Gottes unschuldig' boven de beide andere koren uit zongen. Voor de klank van die onschuld wordt tegenwoordig vaak een jongenskoor ingezet; indertijd werden alle partijen door mannen en jongens gezongen.

Verraad en verloochening

De indeling in twee (ongelijke) helften was nodig om ruimte te bieden aan de preek. De passie was tenslotte bedoeld voor een kerkdienst. Het lijkt logisch om die onderbreking te plaatsen tussen hoofdstuk 26 en 27 van het Evangelie van Mattheus, maar Bach kiest voor een eerder moment. De scheiding valt na de arrestatie van Jezus, het moment waarna Hij er alleen voor staat – 'Da verließen ihn alle Jünger und fliehen'. Even eerder heeft Judas Jezus verraden en klinken van beide kanten donder en bliksem. Een nog belangrijker moment van verraad blijkt de verloochening door Petrus. In de Bijbel vormt dit verhaal de afsluiting van hoofdstuk 26. Bach maakt er een emotioneel hoogtepunt van, vooral door de daaropvolgende altaria 'Erbarme dich'. De centrale plaats van deze aria, en de relatie met de aankondiging van de verloochening in het eerste deel, wordt door onze landgenoot en Matthäus-Passion-kenner Kees van Houten in een lezenswaardig artikel verklaard uit de kruisvorm

die aan het werk ten grondslag zou liggen: beide momenten vormen het snijpunt tussen de staande balk en de dwarsbalk.

Fureoöl

De aria 'Aus Liebe will mein Heiland sterben' heeft Bach op een andere manier centraal geplaatst, namelijk tussen de beide aanroepen tot kruisiging. De tekst is, net als de andere ariateksten, geschreven door Picander. Deze amateurdichter die in Leipzig zijn brood als postbode verdiende, verwoordt hierin een van de essenties van het lijdensverhaal. De instrumentatie zorgt voor een bijzondere klank. Enerzijds door de combinatie van een fluitsolo met begeleiding van

Na het moment van sterven, dat haast ongemerkt passeert, volgt het beven van de aarde met al het drama in de declamatie van de Evangelist en de basso continuo

twee althobo's, maar ook door het ontbreken van een echte baspartij. De basso continuo, de doorgaande baslijn, is een van de bouwstenen van de muziek in de barok. Deze partij kan gespeeld worden door verschillende basinstrumenten, zoals cello, contrabas en fagot, in combinatie met een akkoordinstrument: orgel of klavecimbel. Zij vormen in deze passie het sobere fundament onder de recitatieven van de Evangelist, maar ontbreken ook zelden in de orkestrale passages.

Een vergelijkbaar effect past Bach toe bij de aanroep van Jezus 'Eli, Eli, lama sabacthani'. De Christuspartij wordt steeds begeleid door de strijkers van het eerste orkest. Daarmee verleent het de tekst een grote waardigheid, een soort aureool. Het ontbreken van de strijkers in die passage is veelzeggend. Na het moment van sterven, dat haast ongemerkt passeert, volgt het beven van de aarde met al het drama in de declamatie van de Evangelist en de basso continuo.

Leipzig

Met de beperkte middelen die Bach ter beschikking stonden, moet het een hele toer geweest zijn een dergelijk uitgebreid ensemble van voldoende kwaliteit te organiseren. Bij menige aria componeert hij prachtige, maar lastige instrumentale solo's, die vaak nog meer in het geheugen bekliffen dan de gezongen melodieën. Voor de hobopartijen, die ook veelvuldig in zijn cantates voorkomen, kon hij rekenen op de virtuosos Johann Caspar Gleditsch. Ook zal Bach intensief contact hebben gehad met de bouwverman Johann Heinrich Eichentopf, die verschillende andere hobotypes ontwikkelde en verbeterde, zoals de oboe da caccia (later de althobo) en de oboe d'amore (lager dan de hobo en hoger dan de althobo). Vermoedelijk zou Bach, als hij niet tot Thomascantor benoemd was, elders nog wel een aanstelling als kerkmusicus verworven hebben en een werk als de Matthäus-Passion hebben geschreven. Maar de dubbelkorigheid die de Thomaskirche mogelijk maakte, en de instrumentatie verbinden de partituur sterk met de stad Leipzig. Met dank aan een andere verdienstelijke passie-componist: Georg Philipp Telemann.

Elco Beinema

Jan Willem de Vriend, dirigent

Geboren: Leiden

Huidige positie: eerste gastdirigent Stuttgarter Philharmoniker en Orquesta Simfónica de Barcelona; vaste gastdirigent Orchestre National de Lille

Doorbraak: 1982, als oprichter en artistiek leider Combattimento Consort Amsterdam

Daarna: gastdirecties Koninklijk Concertgebouworkest, Mozarteum Orchester Salzburg, Tonhalle Orchester Zürich, Konzerthausorchester Berlin, RSO Stuttgart

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2014

Lydia Teuscher, sopraan

Geboren: Freiburg, Duitsland

Studie: Welsh College of Music and Drama, Hochschule für Musik Mannheim

Soleerde bij: Koninklijk Concertgebouworkest, Chicago Symphony Orchestra, London Symphony Orchestra, Akademie für Alte Musik Berlin

Opera: Semperoper Dresden, Bayerische Staatsoper, Staatsoper unter den Linden, Bolshoi Theater, Glyndebourne Festival

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2022

Ingeborg Danz, alt

Geboren: Witten, Duitsland

Studie: schoolmuziek aan de Hochschule für Musik Detmold, zang bij Heiner Eckels, masterclasses bij Elisabeth Schwarzkopf en anderen

Doorbraak: 1987 bij de operahuizen van Detmold en Hamburg

Daarna: solo-optredens bij Koninklijk Concertgebouworkest, Boston Symphony Orchestra, Wiener Philharmoniker, Gewandhausorchester Leipzig

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2004

James Gilchrist, tenor

Geboren: Banbury, Engeland

Studie: Choir of New College, Oxford, Choir of King's College, Cambridge; Geneeskunde in Londen

Doorbraak: 2000, Bachcantates met John Eliot Gardiner

Daarna: opera bij Berliner Staatsoper, De Munt, English National Opera, solo-optredens bij Koninklijk Concertgebouworkest, San Francisco Symphony Orchestra, Academy of Ancient Music

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2011

Dietrich Henschel, bariton

Geboren: Berlijn, Duitsland

Studie: piano en directie in Neurenberg, zang aan de Musikhochschule München

Doorbraak: 1997, hoofdrol Doktor Faust (Busoni) bij Opéra de Lyon

Daarna: opera bij Opéra Bastille, De Nationale Opera, Staatsoper Berlin, samenwerking met Riccardo Chailly, Kent Nagano, Nikolaus Harnoncourt, Sir Colin Davis

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2013

Jeremy Ovenden, tenor

Geboren: Guildford, Engeland

Studie: Royal College of Music, Londen, bij Norman Bailey en Neil Mackie, vervolgstudie bij Nicolai Gedda

Werkte samen met: Sir Simon Rattle, Daniel Barenboim, Riccardo Muti, Myung-Whun Chung, Nikolaus Harnoncourt

Opera: Teatro alla Scala, Royal Opera House Covent Garden, De Munt, De Nationale Opera

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2017

Florian Boesch, bas

Geboren: Saarbrücken, Duitsland

Studie: zanglessen bij zijn grootmoeder Ruthilde Boesch, Musikhochschule Wien bij Robert Holl

Doorbraak: 2000, solorecital Musikverein Wenen

Daarna: solo-optredens bij Wiener en Berliner Philharmoniker, Koninklijk Concertgebouworkest, Gewandhausorchester Leipzig, London Symphony Orchestra, recitals in Wigmore Hall, Concertgebouw Amsterdam, Carnegie Hall

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2014

Laurens Collegium Rotterdam

Opricht: 2002 door Barend Schuurman

Huidige dirigent: Wiecher Mandemaker

Koorleden: jonge professionele zangers

Repertoire: alle stijlperiodes in kamerkoorbezetting

Wapenfeiten: jaarlijks in diverse Doelenseries; Choir in Residence Koorbiënnale Haarlem (2009), premières van Vanessa Lann, Klaas de Vries en Daan Verlaan

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2011

Nieuw Amsterdams Kinderkoor

Opricht: 2005, als een van de koren van Nieuw Vocaal Amsterdam

Instudering: Caro Kindt

Koorleden: selectie uit de talentkoren en gevorderde opleidingskoren van Nieuw Vocaal Amsterdam

Repertoire: specialisatie opera; het NAK zingt als vaste kinderkoor-partner bij producties van De Nationale Opera

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2018

Agenda

vr 22 april 2022 • 19.30 uur

dirigent **Yannick Nézet-Séguin**

Wotan **Michael Volle**

Loge **Gerhard Siegel**

Alberich **Samuel Youn**

Mime **Thomas Ebenstein**

Fricka **Jamie Barton**

Wagner Das Rheingold

zo 1 mei 2022 • 14.15 uur

dirigent **Yannick Nézet-Séguin**

sopraan **Christiane Karg**

mezzosopraan **Karen Cargill**

Alma Mahler Lieder en

Gustav Mahler Vierde symfonie

vr 13 mei 2022 • 20.15 uur

zo 15 mei 2022 • 14.15 uur

dirigent **Lahav Shani**

viol **Michael Barenboim**

Mahler Adagio uit de Tiende symfonie

Roustop Eerste vioolconcert (Wereldpremière)

Ben-Haim Eerste symfonie (Nederlandse première)

za 14 mei 2022 • 13.27 uur (!)

Jurriaanse Zaal

piano **Lahav Shani**

viol **Michael Barenboim**, **Cecilia**

Ziano en **Saskia Otten**

altviool **Galahad Samson**

cello **Daniel Petrovitsch** en **Pepijn**

Meeuws

Schönberg Verklärte Nacht

(pianotrio)

Sjostakovitsj Pianokwintet

do 19 mei 2022 • 20.15 uur

vr 20 mei 2022 • 20.15 uur

dirigent **Tarmo Peltokoski**

piano **Yuja Wang**

Rachmaninov Eerste pianoconcert

Rachmaninov Paganini-ripsodie

Sibelius Tweede symfonie

Orkestleden

Chef-dirigent

Lahav Shani

Eredirigent

Yannick Nézet-Séguin

Eerste viool

Igor Gruppman,
concertmeester

Marieke Blankestijn,
concertmeester

Quirine Scheffers

Hed Yaron Meyerson

Saskia Otto

Arno Bons

Mireille van der Wart

Shelly Greenberg

Cor van der Linden

Rachel Browne

Maria Dingjan

Marie-José Schrijner

Noëmi Bodden

Petra Visser

Sophia Torrenga

Hadewijch Hofland

Annerien Stuker

Alexandra van

Beveren

Koen Stapert

Tweede viool

Charlotte Potgieter

Cecilia Ziano

Frank de Groot

Laurens van Vliet

Tomoko Hara

Elina Staphorsius

Jun Yi Dou

Bob Bruyn

Letizia Sciarone

Eefje Habraken

Maija Reinikainen

Sumire Hara

Wim Ruitenbeek

Babette van den Berg

Melanie Broers

Altviool

Anne Huser

Roman Spitzer

Maartje van Rheeden

Galahad Samson

Kerstin Bonk

Lex Prummel

Janine Baller

Francis Saunders

Veronika Lénártová

Rosalinde Kluck

León van den Berg

Cello

Emanuele Silvestri

Joanna Pachucka

Daniel Petrovitsch

Mario Rio

Gé van Leeuwen

Eelco Beinema

Carla Schrijner

Pepijn Meeuws

Yi-Ting Fang

Contrabas

Matthew Midgley

Ying Lai Green

Jonathan Focquaert

Robert Franenberg

Harke Wiersma

Arjen Leendertz

Ricardo Neto

Fluït

Juliette Hurel

Joséphine Olech

Désirée Woudenberg

Hobo

Remco de Vries

Karel Schoofs

Hans Cartigny

Anja van der Maten

Hobo/althobo

Ron Tjhuis

Klarinet

Julien Hervé

Bruno Bonansea

Jan Jansen

Klarinet/ basklarinet

Romke-Jan Wijmenga

Fagot

Pieter Nuytten

Lola Descours

Marianne Prommel

Fagot/ contrafagot

Hans Wisse

Hoorn

David Fernández

Alonso

Wendy Leliveld

Richard Speetjens

Laurens Otto

Pierre Buizer

Trompet

Giuliano

Sommerhalder

Alex Elia

Simon Wierenga

Jos Verspagen

Trombone

Pierre Volders

Alexander Verbeek

Remko de Jager

Tuba

Hendrik-Jan Renes

Pauken/slagwerk

Randy Max

Danny van de Wal

Ronald Ent

Martijn Boom

Adriaan Feyaerts

Harp

Charlotte Sprenkels